Doorkijk in de sector techniek en energietransitie in regio Zwolle

Ontwikkelingen op de arbeidsmarkt van techniek en energietransitie in de arbeidsmarktregio Zwolle

Beleidsinformatie
Provincie Overijssel

September 2019

Colofon

Uitgave
Provincie Overijssel

Datum
September 2019
Auteur
Beleidsinformatie

Adresgegevens
Provincie Overijssel
Luttenbergstraat 2
Postbus 10078
8000 GB Zwolle
Telefoon 038 499 88 99
Fax 038 425 48 88
www.overijssel.nl
postbus@overijssel.nl

Inhoudsopgave

Inleiding 5
Werkgelegenheid 7
Kenmerken werkenden 8
Krapte op de arbeidsmarkt 10
Vacatures 11
Deelname opleidingen 12
Onbenut arbeidspotentieel 13

Inleiding

In Nederland stappen we over naar duurzame energie. Werkgevers, werknemers, maatschappelijke organisaties en overheden sloten in 2013 het Energieakkoord voor duurzame groei[1]. Daarnaast zette Nederland in 2014 een handtekening onder het klimaatakkoord en formuleerde kabinet-Rutte III de doelstelling om de CO2-uitstoot terug te brengen naar 49 procent ten opzichte van 1990 (2017). Om dit te bereiken zal het energiesysteem in Nederland moeten veranderen, waarbij er minder energie wordt gebruikt en de energie die wordt gebruikt zo CO^2-arm mogelijk is. Deze energietransitie heeft veel impact op de techniekssector en daarom wordt in deze factsheet ook bij deze sector stil gestaan.

Arbeidsmarkt in beweging
De energietransitie heeft grote gevolgen voor de arbeidsmarkt: er komen nieuwe banen bij, er zullen banen verdwijnen en banen zullen veranderen. De veranderingen die nodig zijn om de energietransitie te realiseren is alleen mogelijk als de huidige omstandigheden op de arbeidsmarkt worden aangepast[2]. PBL concludeert in haar rapportage over de effecten van energietransitie op de arbeidsmarkt dat de productie meer zal verschuiven naar arbeidsintensieve sectoren. Hierdoor stijgt de vraag naar arbeid in Nederland licht, aldus het PBL. Ook voor de energiesector geldt dat alle veranderingen in de manier waarop we energie opwekken en gebruiken er toe leiden dat de vraag naar arbeid in Nederland per saldo toeneemt. Dit komt met name doordat de vraag naar zonnepanelen, energiezuinige apparatuur en installaties, slimme meters en betaalmethodes voor elektrisch rijden toe zal nemen. Deze ontwikkelingen leiden ertoe dat de spanning op de arbeidsmarkt van de energiesector op de korte termijn toeneemt. In Overijssel is deze spanning (verhouding vacatures en werkzoekenden, 2018) iets groter dan gemiddeld in Nederland.

Afname werkgelegenheid traditionele energiesector, groei duurzame energie
Ook de SER legt deze ontwikkelingen bloot en becijfert dat tussen 2014 en 2016 het aantal banen in de traditionele energiesector in Nederland is teruggelopen van 83.000 naar 73.000 arbeidsjaren (-10.000), terwijl er een stijging plaatsvond bij de duurzame energie van 46.000 naar 52.000 arbeidsjaren (+6.000). Met name in de installatiesector (15.000 vacatures begin 2018) en de bouw is er een tekort aan vakmensen en naar verwachting loopt dit alleen maar op. In onderstaande figuur worden schattingen vanuit verschillende studies weergegeven (berekeningswijze kan per studie verschillen). In tegenstelling tot de bruto-banengroei, wordt bij netto-banengroei ook het banenverlies in de kolen-, olie- en gassectoren en verschuivingen in bestedingen van consumenten en bedrijven wordt meegenomen. PBL schat dat de vraag naar arbeidsplaatsen door de energietransitie in Overijssel tussen 2013 en 2030 met zo'n 7.500-12.500 zal toenemen (afhankelijk van toekomstig beleid).

Figuur 1 Schattingen van banengroei- of verlies door bestedingen in de energietransitie in NL

Sector; bron	Tijdhorizon	Potentiële banengroei of -verlies
Bruto		
Bouw; Taskforce Bouwagenda 2017	2016-2030	+ Bruto 50.000 voltijdbanen
Windenergie op land; EIB, 2016	2014-2020	+ Bruto circa 8.000 arbeidsjaren extra
Windenergie op zee; EIB, 2016	2014-2020	+ Bruto 25.455 arbeidsjaren
Zonne-energie; EIB, 2016	2016-2020	+ Bruto 9.200 arbeidsjaren
Elektrisch vervoer; CE Delft, 2015	2013-2020	+ Bruto 10.000 fte's, grote bandbreedte
Installatie slimme meters; EIB	2015-2020	+ Bruto circa 4.245 arbeidsjaren extra
Netto		
Sluiting alle kolencentrales; Basis & beleid 2016	Vóór 2030	Direct - 1.740 fte's, indirect - 1.044 fte's, exclusief baancreatie alternatieve productie
Gebouwde omgeving; CE Delft 2017	2018-2035	+ Netto 11.000 voltijdbanen

Bron: SER

[1] SER. Energietransitie en werkgelegenheid – Kansen voor een duurzame toekomst, 2018.
[2] PBL. Effecten van de energietransitie op de regionale arbeidsmarkt – een quickscan

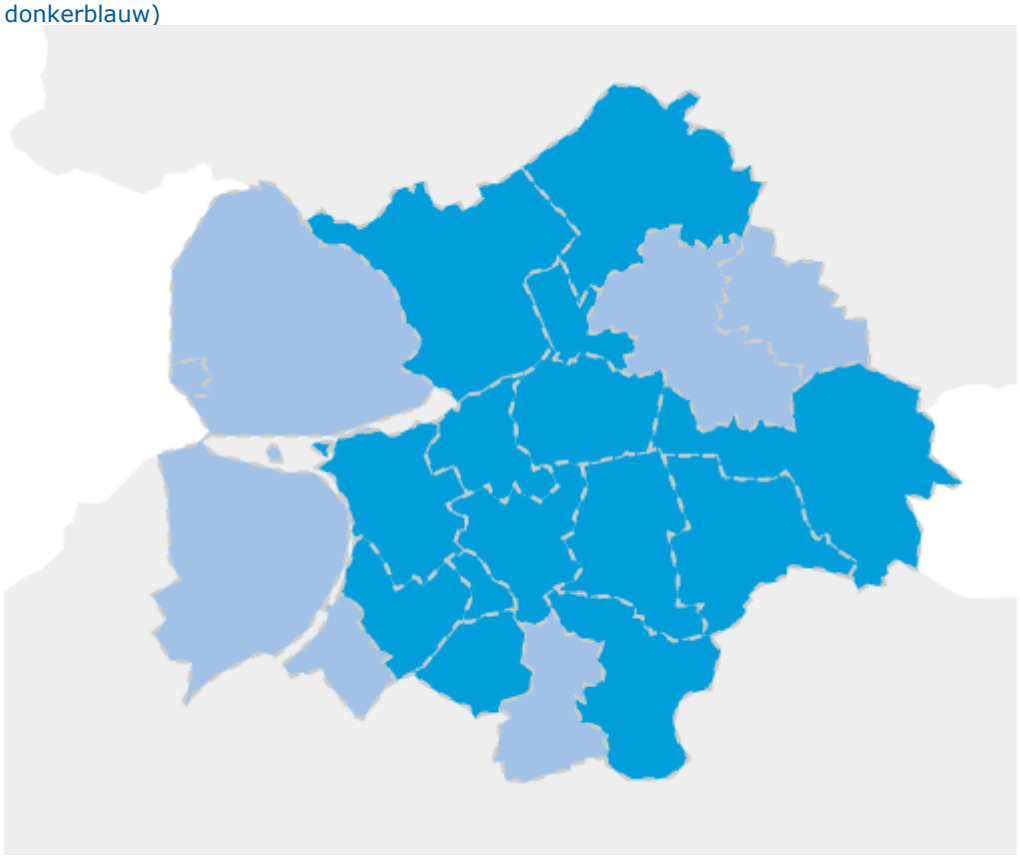
Verminderen arbeidsmarktspanning
PBL stelt dat de arbeidsmarktspanning in de energiesector op termijn op drie manieren kan verminderen:

1. Afname van de vraag naar arbeid (bijvoorbeeld door anders organiseren van werk en werkprocessen)
2. Toename van arbeidsaanbod
3. Betere afstemming van vraag en aanbod als gevolg van bijvoorbeeld hogere arbeidsmobiliteit tussen sectoren en regio's

Technologische ontwikkelingen kunnen de vraag naar arbeid doen verminderen doordat door robotisering en digitalisering minder arbeid nodig is. Daarnaast kunnen installaties en apparatuur steeds energiezuiniger worden gemaakt, waardoor minder goederen en diensten hoeven te worden geproduceerd om de energiebesparing te halen.

Regio Zwolle
In deze factsheet komen ontwikkelingen aan de orde die te maken hebben met de arbeidsmarkt voor techniek en energietransitie in de arbeidsmarktregio Zwolle. Waar wordt gesproken over regio Zwolle wordt de arbeidsmarktregio bedoeld. De arbeidsmarktregio Zwolle (14 gemeenten) vormt de kern van economische regio Zwolle (21 gemeenten) en de resultaten zijn om deze reden in grote mate van toepassing op de economische regio Zwolle.

Figuur 2 Arbeidsmarktregio Zwolle (donkerblauw) en economische regio Zwolle (licht- en donkerblauw)

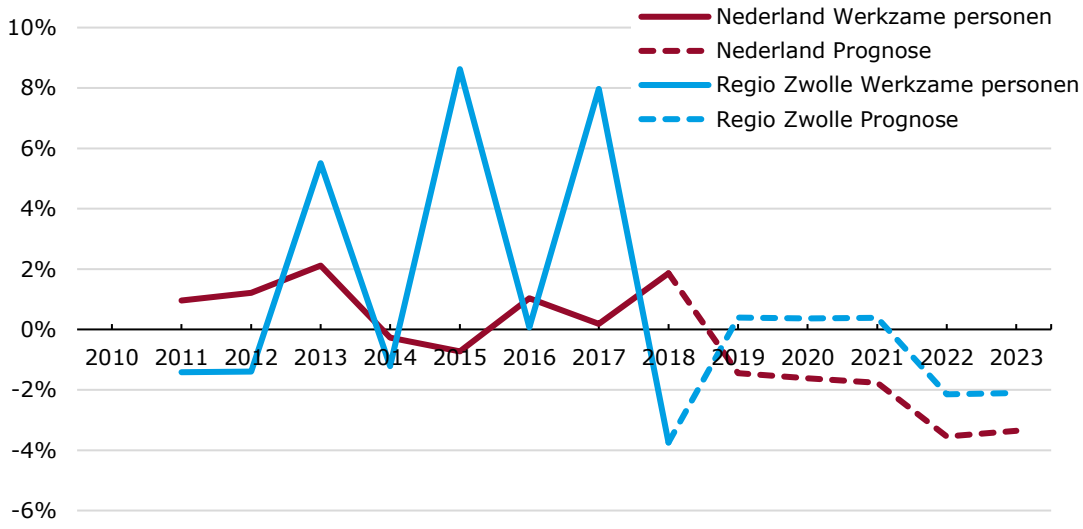

Werkgelegenheid

In de regio Zwolle werken gemiddeld meer mensen in de energiesector in vergelijking met Nederland, gezien de specialisatiegraad van 126[3]. Omdat techniek geen aparte sector in de hoofdsectorstructuur is de specialisatiegraad van techniek voor de regio niet bekend (dit geldt ook voor ontwikkeling en prognose van het aantal werkzame personen).

De werkgelegenheid in de energiesector, in termen van werkzame personen, kent een grillig verloop. De ontwikkeling in Regio Zwolle is op hoofdlijnen positiever dan de Nederlandse ontwikkeling. Volgens de prognose van onderzoeksbureau Panteia blijft de werkgelegenheid in de energiesector in regio Zwolle de komende jaren stabiel met tot 2021 een jaarlijkse groei tussen de 0 en 1 procent, om vervolgens negatief te worden (let wel, dit gaat om de verwachte personele invulling, niet om de vraag naar personeel). De prognose voor de Nederlandse werkgelegenheid in de energiesector is dat het aantal werkzame personen jaarlijks afneemt. Panteia houdt in de prognoses rekening met de beschikbaarheid van personeel (migranten, werkzoekenden, studenten, inactieven) en de vraag naar personeel. Gezien de in de inleiding beschreven vraag naar personeel, laat deze prognose zien dat de vraag naar personeel op de korte termijn niet kan worden ingevuld. Een dergelijke ontwikkeling en prognose van werkgelegenheid is alleen op sectorniveau beschikbaar en kan niet voor techniek worden weergegeven.

Figuur 3 Ontwikkeling en prognose aantal werkzame personen in de energiesector ten opzichte van voorgaand jaar, Regio Zwolle en Nederland

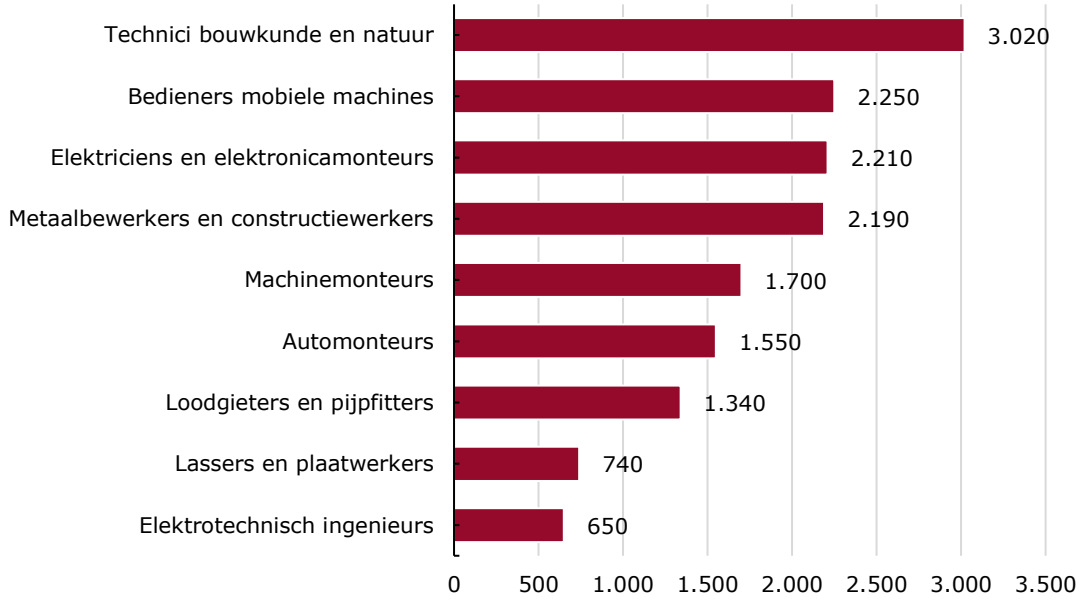
Bron: LISA, Panteia, bewerkt door Etil

[3] *Specialisatiegraad:* Indicator die aangeeft of een sector in een regio meer of minder dan een gemiddeld aantal arbeidsplaatsen heeft in vergelijking Nederland. Het regionale aandeel van arbeidsplaatsen in een sector wordt afgezet tegen het nationale aandeel van die sector. Als het aandeel in de sector op regionaal niveau hetzelfde is als op nationaal niveau dan is de specialisatiegraad 100. Is het regionale aandeel lager dan het nationale aandeel dan is de score lager dan 100 (ondervertegenwoordiging) en bij een hoger aandeel is de specialisatiegraad hoger dan 100 (oververtegenwoordiging).

Kenmerken werkenden

De meest voorkomende beroepsgroep in de sector energietransitie en techniek in de regio Zwolle is technici bouwkunde en natuur, gevolgd door bedieners mobiele machines, elektriciens en elektronicamonteurs en metaalbewerkers en constructiewerkers.

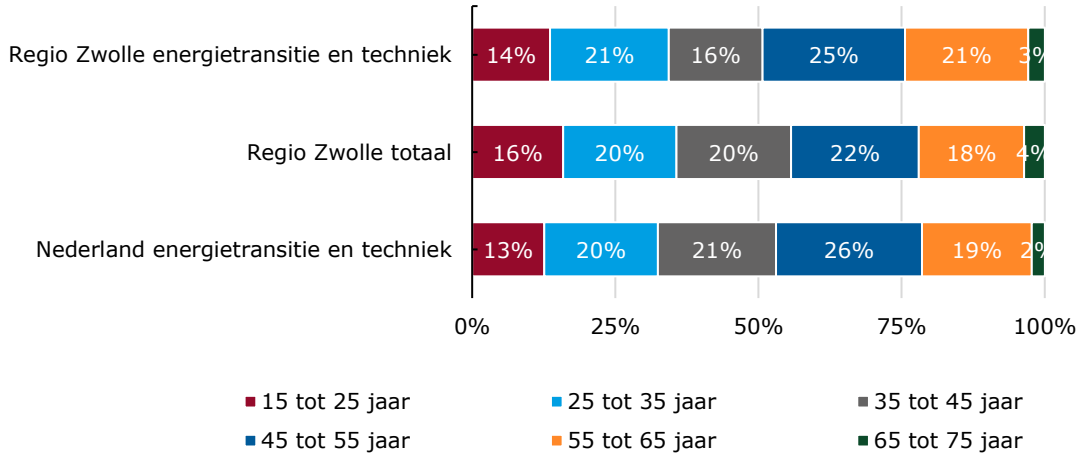
Figuur 4 Werkenden in de sector energietransitie en techniek naar beroepsgroep, 2018

Bron: CBS Microdata, bewerking door Etil

In vergelijking met andere sectoren zijn er relatief veel mensen ouder dan 45 jaar werkzaam in de sector energietransitie en techniek. In vergelijking met Nederland is de leeftijdsopbouw nagenoeg gelijk.

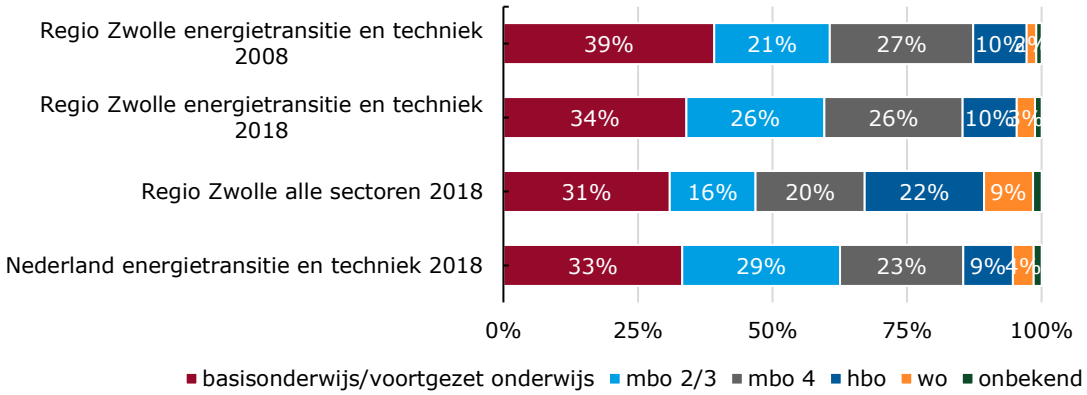
Figuur 5 Werkenden in de sector energietransitie en techniek naar leeftijd, 2018

Bron: CBS Microdata, bewerking door Etil

Het opleidingsniveau is tussen 2008 en 2018 toegenomen. Er is met name een groei zichtbaar in de groep die een mbo 2/3 opleiding heeft en een afname in het aandeel werkenden die alleen basisonderwijs hebben afgerond. In vergelijking met Nederland is de groep werkenden met een mbo 4 opleiding relatief groot en de groep met een mbo 2/3 opleiding relatief klein.

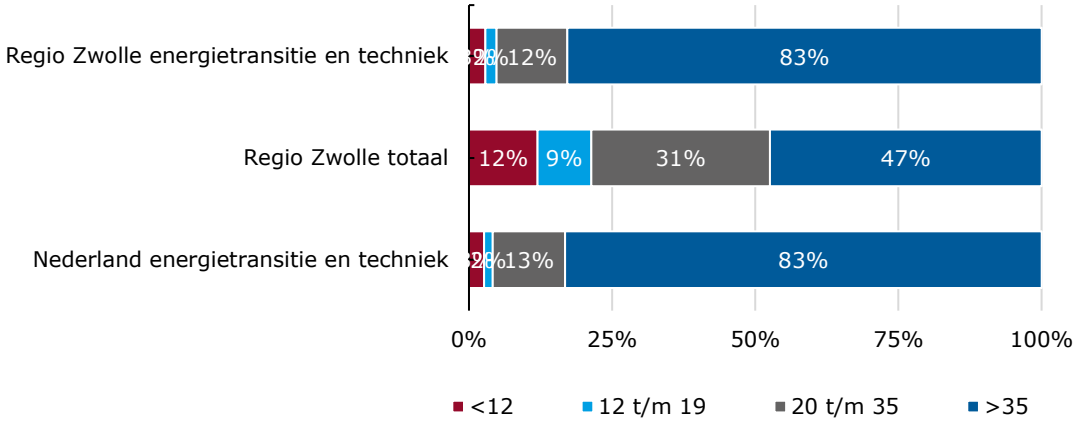
Figuur 6 Werkenden in de sector energietransitie en techniek naar opleidingsniveau, 2018

Bron: CBS Microdata, bewerking door Etil

In de sector energietransitie en techniek wordt relatief veel fulltime gewerkt. De verdeling naar dienstverband voor deze sector in Regio Zwolle komt overeen met de sector in heel Nederland.

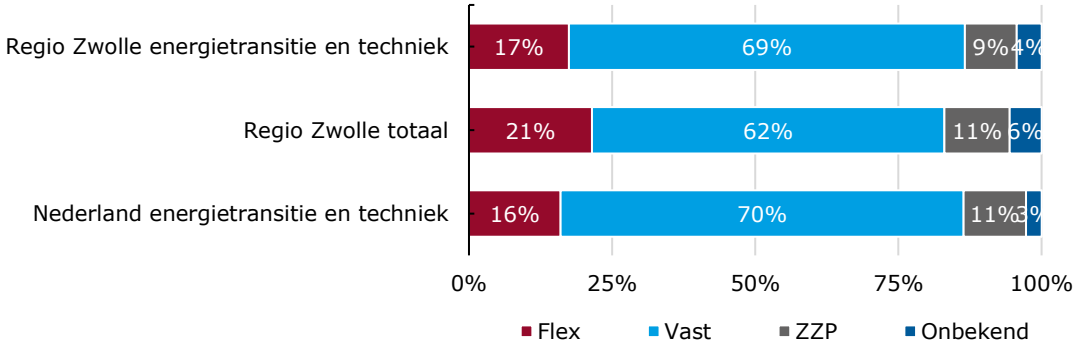
Figuur 7 Werkenden in de sector energietransitie en techniek naar dienstverband (uren per week), 2018

Bron: CBS Microdata, bewerking door Etil

Ten opzichte van andere sectoren hebben mensen in regio Zwolle die in de energietransitie en techniek werken relatief vaak een flex contract. Er zijn relatief weinig zzp'ers ten opzichte van andere sectoren in Regio Zwolle en ten opzichte van de sector energietransitie en techniek in Nederland.

Figuur 8 Werkenden in de sector energietransitie en techniek naar type contract, 2018

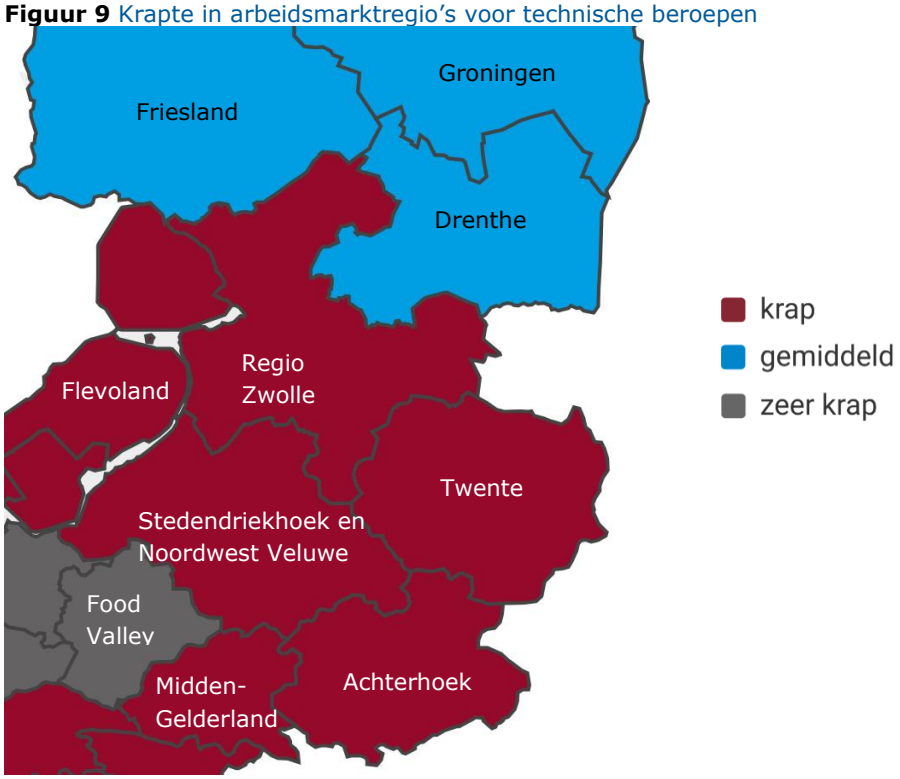

Bron: CBS Microdata, bewerking door Etil

Krapte op de arbeidsmarkt

De krapte op de arbeidsmarkt voor technische beroepen in de Regio Zwolle is krap (1e kwartaal 2019). Dit geldt ook voor de andere arbeidsmarktregio's in het midden en oosten van Nederland. In de buurtregio's Friesland en Drenthe is de arbeidsmarkt gemiddeld.

Figuur 9 Krapte in arbeidsmarktregio's voor technische beroepen

Bron: UWV

Voor bijna alle relevante beroepsgroepen geldt dat de arbeidsmarkt in de regio Zwolle zeer krap is: automonteurs, elektriciens en elektronicamonteurs, elektrotechnisch ingenieurs, lassers en plaatwerkers, loodgieter en plaatwerkers, loodgieters en pijpfitters, machinemonteurs, metaalbewerkers en constructiewerkers en technici bouwkunde en natuur. Voor alle beroepsgroepen geldt dat de arbeidsmarkt krapper is geworden tussen het eerste kwartaal in 2016 en het eerste kwartaal in 2019. Ook geldt voor alle beroepsgroepen in energietransitie en techniek dat de arbeidsmarkt in de Regio Zwolle meer gespannen is dan gemiddeld in Nederland.

Tabel 1 Krapte op de arbeidsmarkt naar beroepsgroep

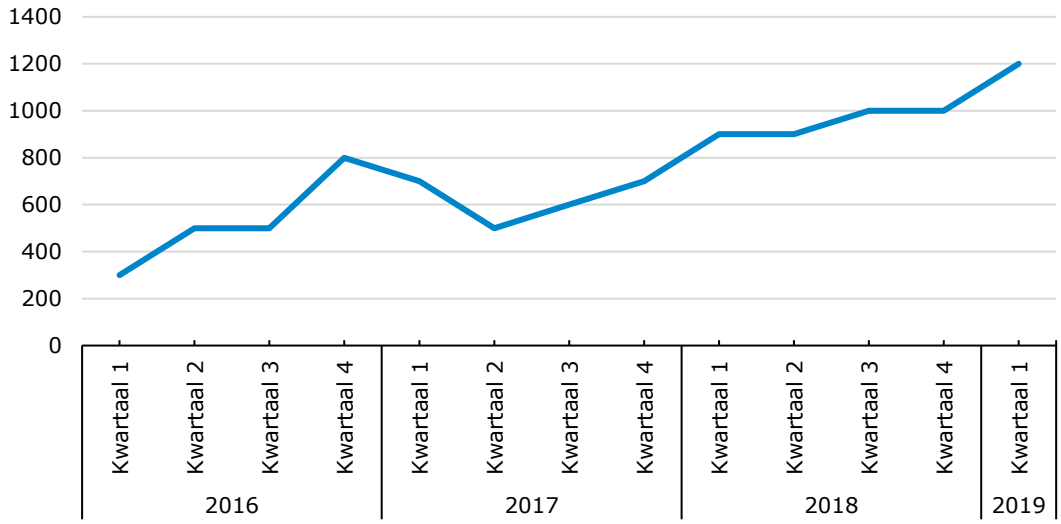
	Regio Zwolle		Nederland
Beroepsgroep	**Q1 2016**	**Q1 2019**	**Q1 2019**
Automonteurs	gemiddeld	zeer krap	zeer krap
Bedieners mobiele machines	zeer ruim	krap	krap
Elektriciens en elektronicamonteurs	krap	zeer krap	zeer krap
Elektrotechnisch ingenieurs	krap	zeer krap	zeer krap
Lassers en plaatwerkers	gemiddeld	zeer krap	krap
Loodgieters en pijpfitters	krap	zeer krap	zeer krap
Machinemonteurs	krap	zeer krap	zeer krap
Metaalbewerkers en constructiewerkers	ruim	zeer krap	zeer krap
Technici bouwkunde en natuur		zeer krap	zeer krap

Bron: UWV, bewerkt door Etil

Vacatures

Het aantal openstaande vacatures in de sector energietransitie en techniek (geselecteerd op basis van de beroepsgroepen zoals weergegeven in figuur 4) in Regio Zwolle is sinds 2016 gestegen van 300 naar 1.200 in het eerste kwartaal van 2019. Landelijk is het aantal openstaand vacatures verdubbeld, van 21.000 in 2016 naar ruim 42.000 in 2019.

Figuur 10 Openstaande vacatures in de sector energietransitie en techniek, regio Zwolle (x1.000)

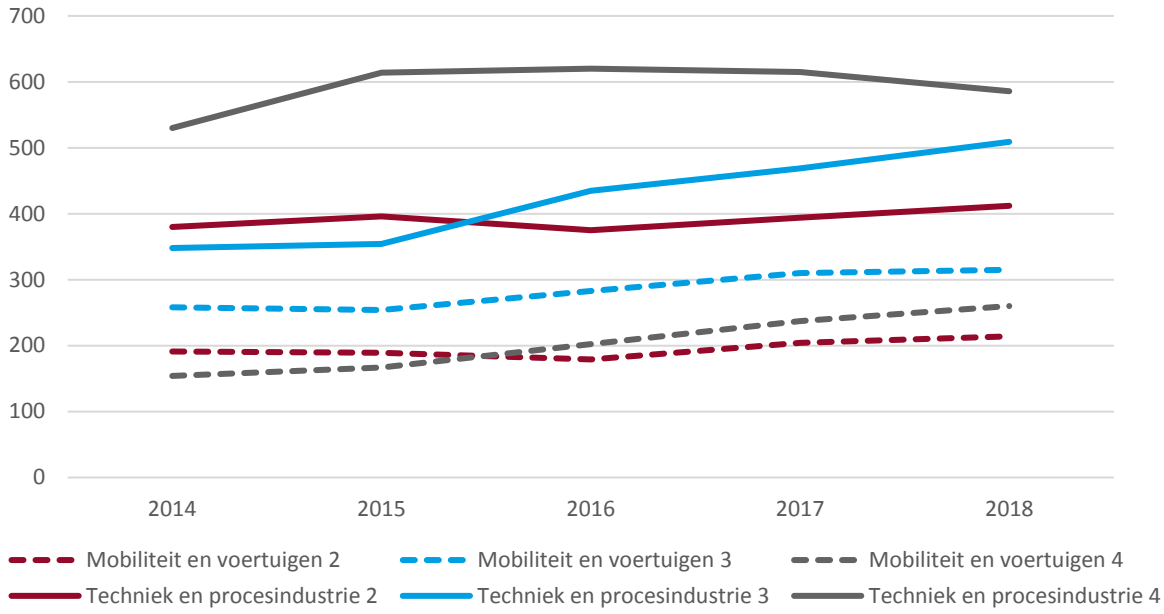
Uit onderzoek onder deelnemers van Strategie Summit Energie & Utilities blijkt dat 60 procent van de ondervraagde bestuurders verwacht dat het aantal openstaande vacatures zal blijven stijgen[4]. Bestuurders vrezen dat de energietransitie stagneert als de markt de groeiende vraag aan arbeidskrachten niet kan beantwoorden.

[4] Onderzoeksrapport Realisatie van de energietransitie van de Strategie Summit Energie & Utilities 2019.

Deelname opleidingen

Het aantal deelnemers aan MBO opleidingsdomeinen 'Mobiliteit en voertuigen' en 'Techniek en procesindustrie' neemt in regio Zwolle toe. De groei zit bij Techniek en procesindustrie vooral in MBO niveau 3 en bij Mobiliteit en voertuigen zit de groei met name in MBO niveau 4.

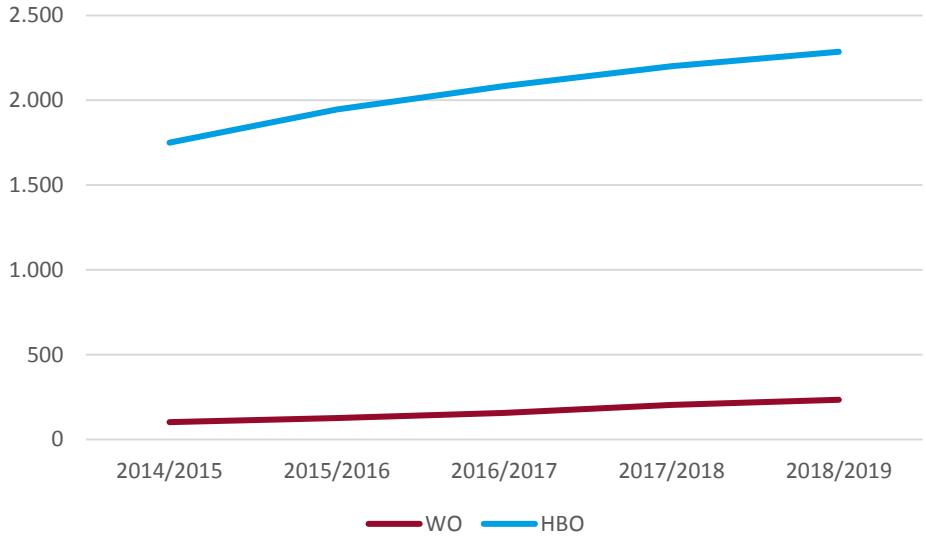
Figuur 11 Deelnemers MBO opleidingen 'Mobiliteit en voertuigen' en 'Techniek en procesindustrie' naar niveau, woonachtig in Regio Zwolle

Bron: DUO

De aantallen hbo en wo studenten Techniek woonachtig in de Regio Zwolle zijn vergelijkbaar met het aantal mbo studenten 'Mobiliteit en voertuigen' en 'Techniek en procesindustrie'. Ook de ontwikkeling van het aantal studenten is vergelijkbaar met de mbo opleidingen. Tussen de studiejaren 2014/2015 en 2018/2019 is het aantal hbo'ers Techniek die wonen in de Regio Zwolle met 31% toegenomen, het aantal wo'ers met 129%.

Figuur 12 Deelnemers hbo en wo Techniek, woonachtig in Regio Zwolle

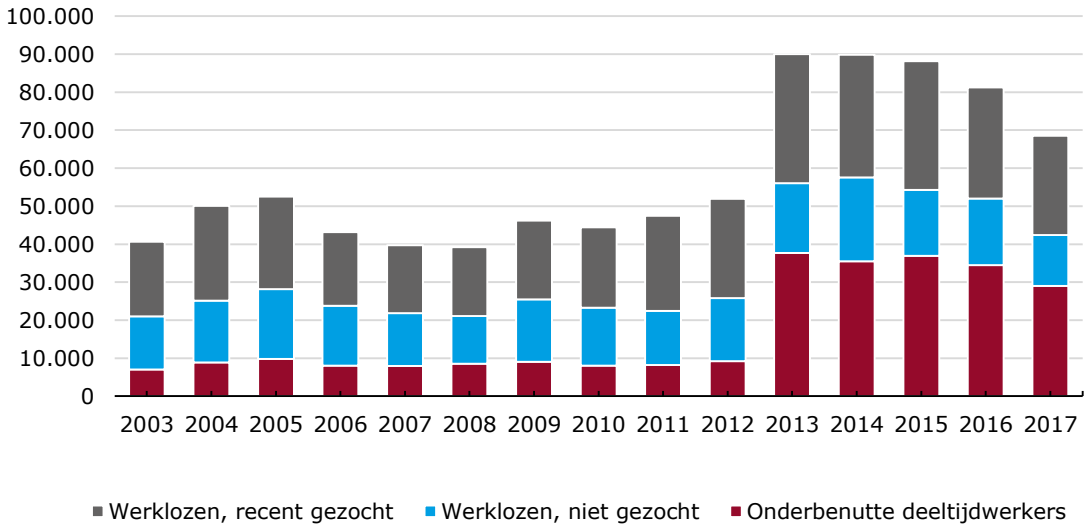

Bron: DUO, bewerkt door Etil

Onbenut arbeidspotentieel

Het aantal mensen in de Regio Zwolle dat beschikbaar is voor werk neemt sinds 2013 af. Dit geldt met name voor werklozen (wel of niet recent gezocht naar werk). Onder de personen die geen betaald werk hebben en hiervoor beschikbaar zijn, waren in 2017 in de Regio Zwolle 40 procent laag opgeleid, 46 procent middelbaar opgeleid en 13 procent hoogopgeleid. Het is lastig te zeggen hoeveel van deze personen de competenties hebben die nodig zijn voor het werken in de energietransitie en techniek.

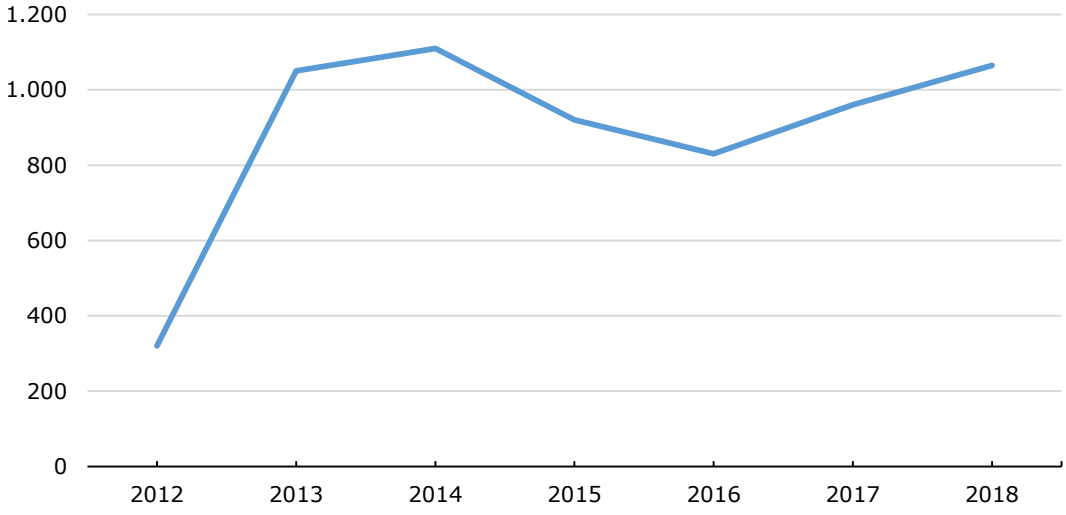
Figuur 13 Personen beschikbaar voor werk, Regio Zwolle

Bron: CBS Microdata, bewerkt door Etil

Er zijn in de Regio Zwolle in 2018 zo'n 1.000 werknemers met een technisch beroep die meer uren willen werken dan ze nu doen en daarvoor ook op korte termijn beschikbaar zijn. Dit aantal neemt sinds 2014 iets af, maar is tussen 2016-2018 toegenomen.

Figuur 14 Onbenutte deeltijdwerkers onder de technische beroepen, Regio Zwolle

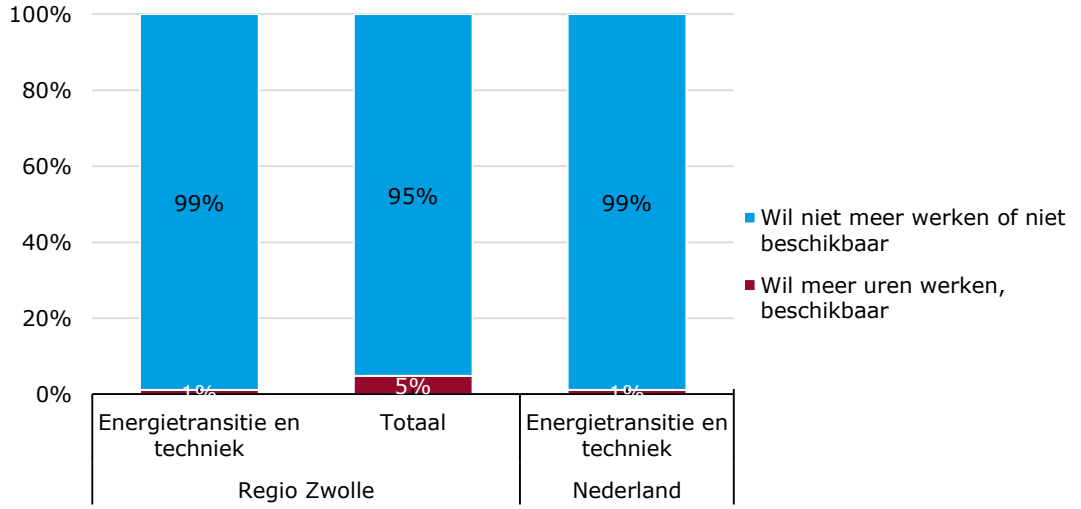

Bron: CBS Microdata, bewerkt door Etil

Als we vervolgens inzoomen naar het bestaande personeelsbestand in de beroepsgroepen zoals weergegeven in figuur 4, blijkt er weinig ruimte te zijn om personeelstekorten te

verhelpen door werknemers voor meer uren in te zetten. Slechts één procent van de werkenden in deze beroepsgroepen geeft aan meer te willen werken, dit is minder dan gemiddeld in Regio Zwolle (5 procent) en vergelijkbaar met de sector in heel Nederland.

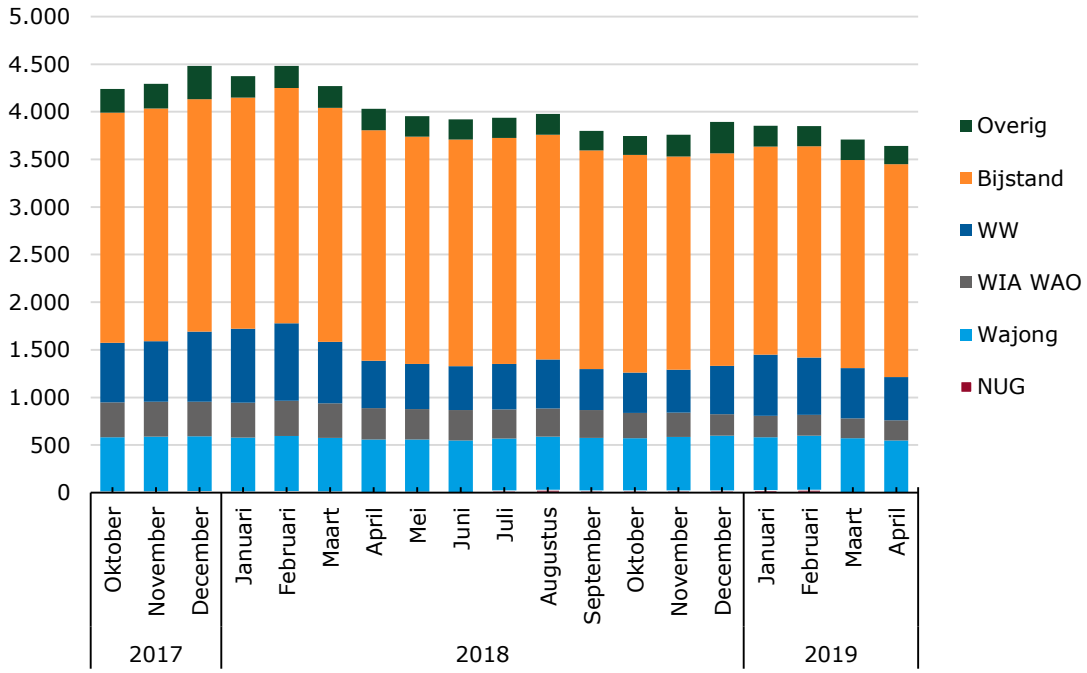
Figuur 15 Werkenden naar wens om meer uren te werken, 2018

Bron: CBS Microdata, bewerkt door Etil

Het aantal mensen in de Regio Zwolle die bij het UWV als werkzoekende geregistreerd staan met een technische achtergrond is vanaf eind 2017 licht afgenomen van zo'n 4.500 naar zo'n 3.600 in april 2019. Het grootste deel van deze groep ontvangt een bijstandsuitkering (zo'n 2.200).

Figuur 16 Geregistreerde Werkzoekenden bij UWV (GWU) zonder dienstverband, technische beroepen, Regio Zwolle

Bron: UWV, bewerkt door Etil